

LANGS DE BOVENLOOP VAN DE MARK – 19 KM

Lengte

De totale afstand van deze dagwandeling is 19 KM.

Startpunt

Startpunt en eindpunt van de dagwandeling is Hoeve-IJs Het Vaneleke, Witte Keiweg 1, B - 2330 Merksplas

Parkeren

P Hoeve-IJs Het Vaneleke, Witte Keiweg 1, B - 2330 Merksplas

Openbaar Vervoer

Niet bereikbaar met het Openbaar Vervoer

Horeca onderweg

Hoeve-IJs Het Vaneleke, Witte Keiweg 1, B - 2330 Merksplas

Café 'De Klapekster', Kolonie 41, B - 2323 Wortel Hoogstraten, België

Zomercafé Den Bayerd, Kolonie 23, B - 2323 Wortel Hoogstraten, België

Dorpscafé De Guld, Poeleinde 2a, B - 2323 Wortel Hoogstraten

Op enkele punten onderweg zijn banken en picknickplaatsen ingericht

Routemaker

Charles Aerssens

Belgische Kempen

Deze rondwandeling in de Belgische Kempen voert ons door het gebied tussen de beekdalen van 't Merkske en de bovenloop van de Mark rondom het dorpje Wortel. Vanuit het buurtschap Heikant gaat de route voorbij het gehucht Staakheuvel naar de voormalige Rijksweldadigheidskolonie de Wortel-Kolonie. Door de lange laan langs de strafinrichting Wortel wandelen we door het coulisselandschap via het gehucht Bolk met het nog jonge beekdal van de Mark. De route brengt ons naar het landelijke gelegen Wortel. Hier is dorpscafé De Guld een goede pauzeplek om dan opnieuw naar het uitgestrekte bosgebied rondom Wortel-Kolonie te wandelen. We passeren er de oude landlopersbegraafplaats van Wortel-Kolonie en komen langs het Brandven. Dan voert de route langs het Bootjesven richting het beekdal 't Merkske en keren we langs grenssteen De Witte Kei met infopaneel van de Dodendraad terug naar het buurtschap Heikant, waar we de rondwandeling gestart zijn.

De rondwandeling volgt het wandelrouten netwerk Antwerpen – Kempen.

Routebeschrijving via knooppunten

Heikant 45 60 – 20 – 19 – 18 – 1 – 14 – 15 – 22 –
25 – 76 – 75 – 41 – 96 – 92 – 93 29 – 9 – 8 – 10 –
88 – 89 – 2 – 3 – 4 – 5 – 57 – 58 – 55 – Heikant

Routebeschrijving

1 Deze rondwandeling start in het buurtschap Heikant vanaf de parkeerplaats bij schapenboerderij en ijssalon Het Vaneleke. Hier vertrekken we naar links over het asfalt richting de Leveldhoeve tot we aan de T-kruising met het Egelspad komen. Hier gaat onze route naar rechts over het Egels-pad. We wandelen rechtuit tot op het punt waar het asfalt naar links afbuigt. Hier even rechtsaf en dan gaat onze route bij KNP45 linksaf het bospad in langs de sluitboom. We volgen het bospad en steken verderop na de sluitboom het asfalt naar het gehucht Staakheuvel over. Zo komen we aan het open veld met zicht op het gehucht Staakheuvel uit. We wandelen even naar links tot op het asfalt en we slaan bij KNP60 rechtsaf. Hier volgen we de Wortel-baan/Kolonie. Na een paar honderd meter in de bocht naar rechts bij KNP20 nemen we het bospad rechtuit langs de sluitboom richting KNP19. We komen nu op het terrein

van de 'Rijksweldadigheidskolonie' van Wortel. Het is een statige bomenlaan, die zo kenmerkend is voor het uitgestrekte bosgebied van Wortel-Kolonie. We negeren de kruising van bospaden bij KNP19 en KNP18 en slaan aan het einde bij de Kastanjedreef rechtsaf door het klaphekje. Zo bereiken we de klinkerweg en komen naar links op de kruising uit bij KNP1 Kolonie.

2 Hier op de kruising staat even naar rechts de grote vierkantshoeve 'De Bonte Beestenboel' van de Stichting Kempens Landschap, een bezoekerscentrum van Natuurpunt Markvallei met Café 'De Klapenster'. Een bezoekje waard! Wij wandelen op kruising bij KNP1 naar links voorbij aan het Oud Casino Wortel. Hierin was tijdens WO1 een kazerne, waarin Duitse soldaten waren gelegerd. Nu is in het pand gevestigd zomercafé Den Bayerd, uitge-baat door personeel met een handicap van de stichting Widar, die hier in Huize Yggdalir wonen. Bij KNP1 wandelen we over de brede met grote karakteristieke bomen omzoomde klinkerweg zuidwaarts en komen we meteen aan de Strafinrichting Wortel. De route gaat voorbij aan KNP14, KNP15 en KNP22 en langs verscheidene wit-

te dienstwoningen. Na 2 kilometer maakt de weg een flauwe bocht naar rechts en bereiken we na het veldkapelletje aan onze linkerzijde bij KNP25 de Steenweg op Hoogstraten, de N124. Hier wandelen we even naar links en komen aan de Papenvoortse Brug over de nog jonge bovenloop van de Mark. Na de Papenvoortse Brug leidt de route ons bij KNP76 rechtsaf over het verharde pad Papenvoort, dat later overgaat in asfalt, door het coulisselandschap met bosranden en open landbouwgebied naar het gehucht Bolk. Het is even opletten na het bos: bij de boerderij gaat het linksaf naar Bolk! Eenmaal langs KNP75 wandelen we naar KNP41. Hier staat op de T-splitsing bij het wegwijk een gedenksteen voor de bemanning van de Handley Page Halifax II JD363 AL-J van het 429 Squadron Royal Canadian Air Force, die hier op Bolk is neergestort op 22 oktober 1943. Een andere steen geeft aan dat de Polar Bears van de Britse 49ste Infanteriedivisie, die een belangrijke rol in de bevrijding van de Noorderkempen hebben gespeeld, door het kleine gehucht Bolk optrokken naar Wortel Kolonie.

3 We wandelen naar rechts en passeren de nu gesloten uitspanning: 't Bolks Heike. We verlaten Bolk en bij het Mariakapelletje slaan we naar links de Koestraat in. Bij KNP31 houden we rechts aan en op de

Y-splitsing met KNP96 houden we links aan en vervolgen het zandpad Langenvoort, die overgaat voorbij een statig optrekje bij KNP92 in de Zandstraat naar Wortel. Onderweg passeren kleine beekjes als de Laak of Bolkse Beek en de Kleine Mark, die hier net voor de Keerschotsebrug in de Mark stromen. Op de route over de Zandstraat passeren we de Keerschotsebrug over de Mark en bereiken de bebouwing van Wortel. Aan het einde van de Zandstraat komen we op het pleintje met een non-figuratief kunstwerk De Voorhoede van Ralph en David Huet, dat hulde brengt aan de landbouw en de dorpspomp. De route gaat hier linksaf over de N124 door het centrum van Wortel.

4 We wandelen tot aan de parochiekerk St. Jan de Doper, gelegen op een terp tussen de Klinketstraat en het Poeleinde. Rechts aan het pleintje tegenover de kerk en de voormalige kapelanie ligt t dorpscafé De Guld. Het is ook het clubgebouw van het Sint Jorisgilde van Wortel, die er ook de schietbanen heeft. De juiste plek voor een pauze. Weer op pad volgen we het Poeleinde tot net buiten de bebouwing. Bij het kapelletje houden we op de Y-splitsing rechts aan langs KPN 29 tot op de kruising met de Beukendreef. Hier steken we schuin naar rechts voor over en laten de bebouwing achter ons. Op de Y-splitsing waar het bos begint houden we rechts aan tot we bij de eerste mogelijkheid linksaf kunnen slaan. We zijn hier op de Torendreef en komen opnieuw in het uitgestrekte bosgebied van Wortel-Kolonie. We passeren KNP9 en

KNP8 en bereiken even verderop aan de linkerzijde het kerkhof van de 'Rijksweldadigheidskolonie'. Voorbij het landloperskerkhof na KNP10 gaat de route bij KNP88 naar links en bereiken we het Brandven. Een informatiepaneel geeft aan dat hier in de nacht van 27 op 28 mei 1944 de Handley Page Halifax III LK865 (C8-Q) van het 640 Squadron RAF is neergehaald door een Duitse nachtjager.

5 Naar rechts langs het Brandven komen we bij KNP89 op een brede laan. Naar rechts bereiken we de kruising met de Torendreef, waar we bij KNP2 rechtsaf slaan en aan het Bootjesven met vogelkijkhut komen. Het is een natuurlijk ven, dat in het verleden is uitgediept voor de turfwinning. We wandelen langs KNP3 in de richting van KNP4. We laten het bosgebied achter ons en komen voorbij KNP5 in open moerassig gebied. Het zandpad leidt naar KNP57, waar we rechtsaf slaan naar KNP58, pal aan de Belgisch-Nederlandse grens. Over de Staakheuvelse Loop komen we bij KNP55 en naar KNP38 komen we in na-

Tuurgebied De Witte Kei aan een opvallende grenssteen: De Witte Kei, gelegen op het punt waar de gemeentegrenzen van de Hoogstraten, Merksplas en Baarle-Hertog samenkomen. In de nabijheid van de markante grenssteen staat ook een informatiebord dat verwijst naar de Dodendraad. Vanaf dit punt is het over de Witte Keiweg nog een kilometer naar het buurtschap Heikant, waar we onze dagwandeling begonnen zijn.

Omgevingsinformatie

Staakheuvel – Crash Hawker Typhoon 1B MN476

Bij de bevrijding van Wortel-Kolonie in WOII krijgen de Canadezen de hulp van het 263 Squadron van de RAF, dat is uitgerust met de Hawker Typhoon 1B jachtvliegtuigen. Zij stijgen op vanuit Deurne en vliegen in formatie naar de Kempen. Zij zijn gespecialiseerd in de beschieting van de vijand tijdens een duikvlucht. Dat gebeurt ook op vrijdag 13 oktober 1944. In de nabijheid van het gehucht Staakheuvel crasht op die vrijdag de

24-jarige Pilot Officer John Thould van het 263 Squadron RAF met zijn Hawker Typhoon 1B MN476 jachtvliegtuig. Tijdens een duikvlucht naar Wortel-Kolonie wordt zijn vliegtuig geraakt door Duits luchtafweergeschut. Het vliegtuig schiet in brand en stort slingerend neer. Volgens ooggetuigen was het voor John Thould onmogelijk om nog met zijn parachute uit het vliegtuig te springen. Op de crashplaats zijn nog resten van een seinpistool gevonden. John Thould ligt begraven op het kerkhof van Merksplas.

Rijksweldadigheidskolonie Wortel

Deze 'Rijksweldadigheidskolonie' van Wortel is een voormalig landlopersverblijf in de Nederlandse tijd (1815-1830) gesticht onder de naam Zuid-Frederiksoord door Generaal Johannes Van Den Bosch (1770-1844). De Nederlandse Vereniging van Weldadigheid koopt in 1822 het domein van 632 hectare van de Hertog van Salm-Salm en van bankier-grootgrondbezitter Hennessy. Er wordt een 'vrije landbouwkolonie' opricht, want via werkverschaffing denkt men de landloperij te kunnen beteugelen en de openbare orde te handhaven. Van een woestijn verandert het landschap geleidelijk in een lappendeken van gemengd bos, landbouwgronden, vennen, heidevelden, dreven en grachten met houtkanten. Elk gedeelte van het domein heeft dan ook een heel eigen flora en fauna. Net dat maakt Wortel-Kolonie zo bijzonder. Na 40 jaar lang privé-eigendom te zijn geweest van de Koning van Nederland koopt op 20 december 1870 de Belgische staat het domein aan en begint er met de bouw van de kolonie, zoals we die nu kennen. De centrale gebouwen, woningen en de boerderij zijn gebouwd tussen 1880 en 1898. De gebouwen van de grote boerderij staan er nog maar zijn niet meer in gebruik. Als in 1993 de wet op de landloperij wordt afschaft, krijgen de andere gebouwen een nieuwe functie als gevangenis voor lichtgestraften. Sinds 1999 is het Domein definitief beschermd wegens zijn historische en landschappelijke waarde en wordt het beheerd door het Kempens Landschap.

Strafinrichting Wortel

Als in 1993 de 'Wet op de landloperij' wordt afgeschaft, wordt de landloperskolonie als gevangenis in gebruik genomen om er veroordeelden onder te brengen. Voor de kwetsbare landlopers is dit een aanslag op een veilig plekje! Voor de alleroudste wordt een speciale regeling getroffen en zij mogen in een aparte vleugel hun oude dag doorbrengen. De gebouwen worden omgebouwd tot werkhuizen, beter beveiligd en gerenoveerd. Het cellencomplex biedt plaats aan 295 mannelijke gedetineerden in een- of meerpersoonscellen. De roemruchte geschiedenis van Wortel als weldadigheidskolonie, waar o.a. de opa van de Franse zanger Johnny Hallyday was opgesloten, eindigt pas als een van de laatste landlopers, Dré van Wellen, sterft en op 9 juni 2012 op de landlopersbegraafplaats van Wortel-Kolonie wordt begraven.

Natuurgebied Papenvoort

Na de Papenvoortse Brug over de nog jonge bovenloop van de Mark. Komt de route door het natuurgebied Papenvoort. De naam "voort" verwijst naar een oude doorwaadbare plaats in de Mark. Het natuurgebied in de vallei van de Mark bestaat uit weilanden, akkers en moeras- en gagelvelden. Het geheel, eertijds 47 hectare groot, was vanaf 1870 eigendom van de advocaat Albert Jozef Karel Van Schelle uit Vilvoorde en bleef tot 1926 in zijn geheel eigendom van de familie Van Schelle. De nog jonge Mark die door dit gebied meandert, ontspringt vanaf hier goed 9 kilometer verder bij het gehucht Koekhoven in een wei, nabij het Zwart Water aan de grens met Turnhout. Dit slootje wordt al vlug een volwaardige beek, die door het groen landschap meandert naar Papenvoort.

Bolk – Crash Handley Page Halifax HP59 B II JD363 AL-J

De bommenwerper Handley Page Halifax HP59 B II JD363 AL-J van het 429 "Bison" Squadron van de Royal Canadian Air Force vertrekt op 22 oktober 1943 om 17.35 uur vanuit Leeming (North Yorkshire, Groot Brittannië) voor een aanval op Kassel in Duitsland. De bemanning bestaat uit: Pilot Flight Sergeant Graham Wilson, Boordwerktuigkundige Sergeant Albert Henry Denton, Navigator Flying Officer Alexander Edward Beyak, Bommenrichter Flying Officer Athanasie Chorneyko Radio/Boordschutter Sergeant George Charles King, Boordschutter Sergeant Charles Chester Smith, Boordschutter Sergeant Roger Moise Fournier. Getroffen door een FLAK dropt de piloot zijn bommen en een benzinetank om zijn toestel lichter te maken in een poging een noodlanding uit te voeren. Maar de bommenwerper stort uiteindelijk om 20.05 uur neer bij Bolk, in het mastbos van Van de Kieboom. De hele bemanning komt om bij deze crash en ligt begraven op het Schoonselhof Cemetery bij Antwerpen.

Wortel – R.K. Kerk St. Jan de Doper

De bouw van de huidige kerk start rond 1425 in de sobere stijl van de Kempische gotiek en de massieve toren met een vierkant grondvlak met zijden van 8 meter is uit 1429. In de klok-kenkamer met aan elke zijde twee spitsbogige galmgaten, hangt het oudste klokje uit de streek (1421). Het beneden-gedeelte van de kerk kent in de loop van de eeuwen veel verbouwingsfasen. De Laat-Barokke doopkapel met zijportaal tegen de zuidgevel van de toren dateert uit de 18e eeuw. In de buitengevel bevindt zich nog een kanonskogel, welke vermoedelijk op 11

anuari 1814 is afgevuurd door een Franse artillerie-eenheid tijdens de slag bij Hoogstraten om de oprukkende Pruisische troepen te hinderen. In de kerk vinden we een Renaissance hoogaltaar uit de 17e eeuw, versierd met een schilderij dat Sint Jan de Doper bij de Jordaan voorstelt, een werk van de Antwerpse schilder Pieter Abrahamsz Ykens (1648-1695). De glas-in-loodramen uit 1935 zijn van Jan Huet (1903-1976), een Wortelse kunstenaar wiens leven en werk sterk verbonden met de streek rondom Hoogstraten. Hij is één van de vernieuwers van de Vlaamse glasschilderkunst en hij ligt begraven op het omringende kerkhof. Tijdens de Tweede Wereldoorlog wordt de kerk zwaar beschadigd. In 1950 komt de kerk op de monumentenlijst.

Kerkhof 'Rijksweldadigheidskolonie'

Aan de Torendreef ligt met zo'n 170 witte betonnen kruisjes het merkwaardigste overblijfsel van de landloperskolonie. Hier liggen de landlopers begraven. Op sommige kruisjes hangt een loden plaatje met een nummer, een naam, een datum van geboorte en overlijden. In zeldzame gevallen staat er zelfs geen naam, alleen een nummer en de letters RWK (afkorting van Rijksweldadigheidskolonie). Het zijn de graven van de eenzaamste onder de landlopers, degenen die 'zonder familie' zijn gestorven. Enkele graven dateren

van na 2003. Dat komt doordat de oudste landlopers na de afschaffing van de landloperij in 1993 het 'voorrecht' kregen in de gebouwen van de kolonie tot aan hun dood de laatste levensdagen te slijten.

Brandven – Crash Handley Page Halifax III LK865 (C8-Q)

Aan het Brandven geeft een informatiepaneel aan dat hier in de nacht van 27 op 28 mei 1944 de Handley Page Halifax III LK865 (C8-Q) van het 640 Squadron RAF is neergehaald door een Duitse nachtjager. De bemanning bestond uit: Pilot Flight Officer Frank Williams DFM, Flight Engineer Kenneth J. Lambert DFC, Navigator Flight Sergeant Roy P. Olsen RAAF, Bomb Aimer Sergeant Thomas H. Riley, Rear Gunner Sergeant Ian R.B. Crawford, Mid-upper Gunner Sergeant Hubert A. Messenger, Rear Gunner Sergeant T. Stewart White RCAF. Het toestel was van een missie naar het kamp van Leopoldsburg op de terugvlucht naar de Britse thuisbasis Leconfield in Yorkshire. De Halifax wordt neergeschoten door de Messerschmitt Bf 110G-4 van de Duitse Oberleutnant Georg-Herman Greiner (1920-2014) van het 11./NJG1, gestationeerd in Sint-Truiden. De bommenwerper stort neer in het Brandven bij Wortel-Kolonie. Hierbij komen Frank Williams, K.J. Lambert en Sergeant Hubert A. Messenger om het leven. De anderen landen veilig en worden geholpen door het Belgische verzet, maar worden na verloop van tijd door de Duitsers gevangengenomen. Zij kunnen hun verhaal gelukkig nog navertellen. In 2015 wordt er rond het Brandven door Erfgoed Hoogstraten gezocht naar eventuele resten van deze Halifax. Enkele onderdelen komen er tevoorschijn bij een oppervlakkige zoektocht en worden na reiniging en onderzoek aan een museum overgedragen.

Bootjesven

Midden in het domein van de voormalige landloperskolonie ligt dit Bootjesven met vogelkijkhut. De omgeving is vroeger bekend als de streek van Zwarte Marjan. Deze Marie-Ann was een dame, die in de periode van de oprichting van de Kolonie in 1822, in een gammel huisje bij het ven woonde. Ze was gewoon meegekomen met de Antwerpse gezinnen die bij het ontstaan van Wortel Kolonie de streek bevolkten. Ze verkocht drank en andere producten, maar toen de vrije kolonie werd opgedoekt, zat ze zonder klanten. Uit wanhoop zou ze zich hebben opgehangen. Het Bootjesven is een natuurlijk ven dat in het verleden is uitgediept voor turfwinning. Het Domein van Wortel-Kolonie telt 14 vennen, kleine meertjes die typisch zijn voor zanderige streken. Het Bootjesven is de grootste waterpartij van Wortel-Kolonie. Hier kwamen vroeger de bewakers van de Kolonie om te roeien en te zwemmen met hun gezinnen. Op warme zomerdagen gaven ze hun portefeuille in bewaring bij een landloper die de hele zomer als opzichter het ven in de gaten moest houden. Om de natuur te beschermen, mag zwemmen hier vandaag de dag niet meer. Er is nu een picknickplek met uitzicht op het ven en het vanaf een "gluurnuur" in het oude boothuis kun je wilde eenden en watervleermuizen observeren. Tijdens strenge vorstperiodes is Bootjesven een populaire plaats voor schaatsers.

De Witte Kei

Deze markants steen ligt op het punt waar de gemeentegrenzen van Hoogstraten (Wortel), Merksplas en Baarle-Hertog samenkomen. In 1251 is hier op vraag van de Hertog Hendrik III van Brabant de grens van Merksplas vastgelegd. Dat is gebeurd na een grensgeschied met inwoners van Weelde. Na ruilverkavelingswerken in 2017 is de historische en oeroude grenssteen op een cortenstaal monumentje, dankzij een kleine verlegging van de Witte Keiweg, weer duidelijk zichtbaar in het landschap terug en voor iedereen beter bereikbaar!

Dodendraad

Het is een constructie van een driedubbele draadversperring met een elektrische hoogspanning van ongeveer 2.000 Volt tussen het door de Duitsers bezette België en het neutrale Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1918). Deze versperring van Cadzand tot Vaals verliep ook in dit gebied en sloot hier de kilometerslange rijksgrens hermetisch af. Spionnen, verzetslui, vrijwilligers voor het Belgische leger of clandestiene postbezorgers konden niet de grens over. Zij heeft een bijzonder hoge tol aan gedode vluchtelingen, smokkelaars en grensgidsen geëist. Het totale aantal slachtoffers, dat gepoogd heeft deze levensgevaarlijke hindernis te nemen, is zeker vijfhonderd, misschien wel een paar duizend of meer. Door middel van reconstructies, ingesproken verhalen en themaborden blijft de herinnering aan deze draadversperring, die op 24 juli 1915 operationeel werd. In de volksmond krijgt deze grensversperring tussen oorlog en vrede al vlug een lugubere bijnaam: 'Den Dodendraad'.

L.A.W.V. "VIA-VIA"

Langs de bovenloop van de Mark, 19 km

